

Byzantina Symmeikta

Vol 30

BYZANTINA SYMMEIKTA 30

Βιβλιοκρισία:Subseciva Groningana X. Studies in Roman and Byzantine Law. In Honour of Roos Meijering, ed. by D. PENNA - F. BRANDSMA - Th. E. van BOCHOVE, Groningen 2019

Μαριος ΤΑΝΤΑΛΟΣ

doi: [10.12681/byzsym.25134](https://doi.org/10.12681/byzsym.25134)

Copyright © 2020, Μαριος ΤΑΝΤΑΛΟΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

TANTALOS M. (2020). Βιβλιοκρισία:Subseciva Groningana X. Studies in Roman and Byzantine Law. In Honour of Roos Meijering, ed. by D. PENNA - F. BRANDSMA - Th. E. van BOCHOVE, Groningen 2019. *Byzantina Symmeikta*, 30, 423–426. <https://doi.org/10.12681/byzsym.25134>

Subseciva Groningana X. Studies in Roman and Byzantine Law. In Honour of Roos Meijering, ed. by D. PENNA – F. BRANDSMA – Th. E. van BOCHOVE, Groningen 2019, 194 σελ. ISBN 978-90-76892-36-8

Αφιερωμένος στην Roos Meijering, επί χρόνια μέλος της ευάριθμης ομάδας του τμήματος του Βυζαντινού Δικαίου της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Groningen της Ολλανδίας, με αφορμή την συνταξιοδότησή της, είναι ο τελευταίος τόμος της επιστημονικής σειράς *Subseciva Groningana*, η οποία εκδίδεται, χωρίς συγκεκριμένη περιοδικότητα, από το 1984¹.

Η πρώτη μελέτη του τόμου έχει ως θέμα το Βελλεϊάνειο Δόγμα και την προστασία της προίκας στο Βυζάντιο². Σύμφωνα με την άποψη του συγγραφέα οι τροποποιήσεις που επέφερε ο Ιουστινιανός στο Βελλεϊάνειο Δόγμα, νόμο του 1ου αιώνα μ.Χ. που προστάτευε τις γυναίκες, οδήγησαν σε παρανοήσεις σχετικά με το ρυθμιστικό του πλαίσιο. Για να διασφαλισθεί η εγκυρότητα της διάθεσης, εκ μέρους της γυναίκας, της προικώας περιουσίας της, επινοήθηκε ο όρος «διδασκαλία του νόμου» που απαντά και στη νομολογία και σε συμβολαιογραφικά έγγραφα και δηλώνει την παραίτηση των γυναικών από την προστασία του Βελλεϊανείου Δόγματος, όπως τουλάχιστον αυτό γινόταν αντιληπτό από τους Βυζαντινούς.

Την εκτενέστερη συμβολή στον τόμο αποτελεί το άρθρο της Halcyon Weber, η οποία εξετάζει τον όρο *res sanctae* στις πηγές του δικαίου της Ανατολικής

---

1. Όλοι οι τόμοι είναι ελεύθερα προσβάσιμοι στον διαδικτυακό τόπο: <https://ugp.rug.nl/sg/>.

2. M. TANTALOS, *On the alienation of the dowry. Remarks concerning the application of the Senatus Consultum Velleianum and διδασκαλία του νόμου in Byzantine law* (σσ. 1-18).

Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας³. Στην προσπάθειά της να αποκαταστήσει ένα φθαρμένο χωρίο των *Εισηγήσεων* του Γαίου η συγγραφέας εξετάζει αναλυτικά σχετικά αποσπάσματα από τα έργα δύο αντικηνησόρων, όπως δηλαδή ονομάζονταν οι διδάσκαλοι του δικαίου την εποχή του Ιουστινιανού, συγκεκριμένα από τις *Εισηγήσεις* του Θεοφίλου και από τα σχόλια του Στεφάνου στον *Πανδέκτη* με την μορφή που σώζονται στα *Βασιλικά*.

Ακολουθούν δύο εργασίες του Thomas Ernst van Bochove που σχετίζονται με τις διατάξεις του Ιουστινιανού περί απαγόρευσης σχολιασμού των κωδικοποιητικών κειμένων της ιουστινιάνειας νομοθεσίας αλλά και της χρήσης βραχυγραφιών και άλλων σημείων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε παρανοήσεις. Στην πρώτη από αυτές⁴ διερευνάται η διατύπωση της διάταξης C. 1, 14, 12 που δημοσιεύτηκε το έτος 529 και η σχέση της με την *constitutio Tanta / Δέδωκεν*, που εκδόθηκε στα τέλη του 533 και απαγορεύει μεταξύ άλλων να υποβάλλονται σε σχολιασμό τα κωδικοποιημένα κείμενα. Με αφορμή ένα δυσδιάκριτο αριθμό, που παρά την ρητή απαγόρευση της *constitutio Deo auctore* δεν έχει αναγραφεί ολογράφως στην *Littera Florentina*, ο Bochove, στη δεύτερη εργασία του⁵, διαπιστώνει ότι ένας τουλάχιστον γραφέας του περίφημου χειρογράφου που διασώζει τον *Πανδέκτη* παραβίασε τις εντολές του Ιουστινιανού και μάς δίνει ένα χειροπιαστό παράδειγμα για το είδος των προβλημάτων που ήθελε να αποφύγει ο αυτοκράτορας.

Με το άρθρο του Frits Brandsma⁶ μεταφερόμαστε στο εργαστήριο της επιτροπής που συνέταξε το 534 την δεύτερη έκδοση του *Codex Iustinianus*. Υποστηρίζεται πειστικά με βάση ένα σύντομο σχόλιο του Δωροθέου, καθηγητή στη Νομική Σχολή της Βηρυτού και μέλους της πενταμελούς Επιτροπής της δεύτερης έκδοσης του ιουστινιάνειου *Κώδικα*, ότι ένα απόσπασμα από το έργο του Παύλου όπως μεταφέρθηκε στον *Πανδέκτη* προκάλεσε την εισαγωγή «παρεμβολής» (*interpolatio*) και τροποποίησε την ρύθμιση C. 5, 14, 7 της πρώτης έκδοσης του *Κώδικα*.

3. «Ancient beliefs on the essence of sanctity: Further Eastern attestations of a lost Gaian excursus» (σσ. 19-84).

4. «For the mouth of the Emperor hath spoken it. Some notes on C. 1, 14, 12 and the prohibition of commentaries in const. *Tanta*» (σσ. 85-96).

5. «‘There is safety in numbers’ – when written in full. The Florentine *Index auctorum* and its *subscriptio* revisited» (σσ. 97-109).

6. «Did Paul cause an interpolation in the second Code? A glance into the kitchen of Justinian’s codification project» (σσ. 111-121).

Την ιστορική εξέλιξη και την νομική φύση των *mandata principis*, όρο με τον οποίο αποδίδονται οι υπηρεσιακές οδηγίες του αυτοκράτορα προς τους υπαλλήλους, ιδίως τους διοικητές των επαρχιών, για την εφαρμογή των νόμων, εξετάζει στο άρθρο του ο Jan H. A. Lokin⁷. Εκκινώντας από την επισήμανση ότι ο Γάιος δεν κατονομάζει τα *mandata* ως ξεχωριστή κατηγορία πηγής του δικαίου, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου του Groningen καταλήγει στο συμπέρασμα ότι αυτά απέκτησαν ισχύ νόμου την εποχή του Ιουστινιανού με την συμπερίληψή τους στις *novellae constitutiones*.

Το εν πολλοίς ανεξερεύνητο υλικό της λεγόμενης *Ecloga Basilicorum* μελετά στην εργασία της η Δάφνη Πέννα⁸. Η *Εκλογή των Βασιλικών*, η οποία εκδόθηκε υποδειγματικά για πρώτη φορά από τον L. Burgmann μόλις το 1988, είναι μια ιδιωτική νομική συλλογή η οποία, στην μορφή που μας έχει περισωθεί, περιορίζεται στον σχολιασμό των δέκα πρώτων βιβλίων των *Βασιλικών* και φαίνεται ότι καταρτίστηκε στα χρόνια της βασιλείας του Ιωάννη Κομνηνού, πιθανότατα το 1142. Αναλύονται διεξοδικά σχόλια της νομικής αυτής συλλογής σε σύγκριση με αντίστοιχα χωρία των *Βασιλικών* και του *Πανδέκτη* και συμπεραίνεται ότι ο άγνωστος συντάκτης της *Εκλογής των Βασιλικών* κάνει χρήση σχολιασμένων χωρίων των *Βασιλικών* από διαφορετικά βιβλία από εκείνα που ο ίδιος σχολιάζει, έχοντας πιθανότατα ως πηγή του έργα αντικηνοσόρων. Ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις γίνονται επίσης για την γλώσσα του συντάκτη της *Εκλογής των Βασιλικών* και για τη μέθοδο που προσεγγίζει τη νομική ύλη.

Εκδοτικά ζητήματα σχετικά με τα *Βασιλικά* πραγματεύεται η μελέτη του Bernard H. Stolte⁹ καθώς το 2018 συμπληρώθηκαν τριάντα χρόνια από την κυκλοφορία του τελευταίου τόμου της μνημειακής έκδοσης αυτού του μεγάλου κωδικοποιητικού έργου από το πανεπιστήμιο του Groningen. Εκτενείς αναφορές γίνονται στις προηγούμενες εκδόσεις των *Βασιλικών* από τους C. A. Fabrot (1580-1659) και C.W.E. Heimbach (1803-1865) αντίστοιχα, και στις διαφορές που παρουσιάζουν οι εκδόσεις αυτές σε σχέση με την νεότερη έκδοση του H. J. Scheltema (1906-1981).

7. «The changing status of the *mandata principis*» (σσ. 123-138).

8. «A witness of Byzantine legal practice in the twelfth century. Some remarks on the construction of the *Ecloga Basilicorum*» (σσ. 139-162).

9. «Thirty years later. Past, Present and Future of Editing the Basilica» (σσ. 163-186).

Ο τόμος ολοκληρώνεται με ένα άρθρο του Nicolaas van der Wal (1925-2015)¹⁰, στενού συνεργάτη του Scheltema, και συνεκδότη των *Βασιλικών*, που αποτελεί απόδοση στην αγγλική γλώσσα του εναρκτήριου λόγου του ως καθηγητή στη Νομική Σχολή. Αντικείμενο της μελέτης είναι η εξέταση, το 419, από την Σύνοδο της Καρχηδόνας (Καρθαγένης) της υπόθεσης του Απιάριου, ενός ιερέα που προσέφυγε στον Πάπα εναντίον της απόφασης ενός τοπικού επισκόπου να τον καθαιρέσει.

Αξιοσημείωτο είναι ότι και οι εννέα συμβολές του τόμου έχουν γραφεί στην αγγλική γλώσσα, κάτι καθόλου συνηθισμένο για τον επιστημονικό κλάδο του βυζαντινού δικαίου, στον οποίο μπορεί κανείς να σταδιοδρομήσει ακόμα και αν δεν γνωρίζει την *lingua franca* της εποχής μας. Η επιμέλεια των μελετών από τον Th. E. van Bochove είναι, όπως πάντα, άψογη, χρήσιμη θα ήταν ωστόσο η ευρετηρίαση, στο τέλος του καλαίσθητου τόμου, των νομικών πηγών των οποίων γίνεται χρήση.

ΜΑΡΙΟΣ Θ. ΤΑΝΤΑΛΟΣ

Μεταδιδακτορικός Ερευνητής
Υπότροφος του Ιδρύματος Gerda Henkel

---

10. «Aparius» (σσ. 187-194).